

Lassi Nuutinen

Isyyden murroksia – Johannes Krysostomoksesta 1990-luvun Suomeen

Ortodoksia 64 (2024), 66–72

DOI: 10.61560/ortodoksia.147056

Johdanto

Isyys voidaan jakaa muun muassa kulttuuriseen, yhteiskunnalliseen, biologiseen, sosiaaliseen, psykologiseen ja juridiseen isyyteen. Isyystutkija Jouko Huttunen jakaa isyyden myös vahvistuvaan isyyteen, joka tarkoittaa laaja-alaista omistautumista isyydelle, ja ohenevaan isyyteen, jossa isyys kaventuu pelkkään biologiseen tai juridiseen suhteeseen.¹ Isyyttä on mahdollista tarkastella myös sukupuolisuuden näkökulmasta, jolloin tieteellisessä tutkimuksessa ollaan sukupuolentutkimuksen alueella. Tällöin isyyttä tarkastellaan usein maskuliinisena tai performatiivisena toimintana.²

Tässä artikkelissa tarkastelen Johannes Krysostomoksen visiota perheen rakentumisesta professori Chris de Wetin teoksen *Preaching Bondage: John Chrysostom and the Discourse of Slavery in Early Christianity* pohjalta. Tämän jälkeen luon katsauksen 1990-luvun isyyden uudelleen määrittelyyn. Krysostomos eli kristinuskon valtionuskonnoksi kehittymisen aikaa. Tätä aikaa ja 1990-luvun vuosikymmentä luonnehtivat perhemallien muutokset, jotka koskettivat isiä. Artikkelissa pohdin, millaista isyyttä ja maskuliinisuutta nykyisessä suomalaisessa ortodoksikristillisessä kulttuurissa voitaisi vaalia.

1 Arjoranta, 2023, 6–11.

2 Arjoranta, 2023, 12–14.

Johannes Krysostomoksen kristillinen perherakenne

Kristinusko menestyi 300-luvun jälkeisessä Roomassa, ja samalla keisarin valta lisääntyi. Keisarin aseman vahvistuessa yhteiskunnallinen hierarkia korostui ja heijastui myös perheen hierarkiaan. Keisarin valta ja perheen hierarkia olivat tiiviisti sidoksissa toisiinsa, mikä näkyy selvästi Krysostomoksen visiossa perheestä.³

Samalla kun keisarin valta lisääntyi, miesten maskuliinisuuden ilmaisutavat olivat kriisissä. Entiset tavat toteuttaa maskuliinisuutta olivat yhteiskunnallisessa muutoksessa murroksessa, ja miehet etsivät maskuliinisuutta kristinuskosta.⁴ Krysostomos eli tässä ajassa ja hänen visionsa perheestä heijastaa kristinuskon pyrkimystä etsiä omaa paikkaansa ja tapaa toimia uusissa olosuhteissa.

Johannes Krysostomos tunnetaan erityisesti kotitaloutta tai perhettä koskevista näkemyksistään ja opetuksistaan. Näitä Krysostomoksen näkemyksiä voisi luonnehtia vahvan holistiseksi ja johdonmukaisiksi. Perheestä puhuminen tosin on ongelmallista, koska Krysostomoksen aikaan perhe, eli *familia*, ei viittanut samanlaiseen yksikköön kuin millaisena me sen miellämme tämän päivän Suomessa. Termi *familia* laillisessa muodossaan viittasi perheeseen, joka koostui taloon kuuluvasta vaimosta, lapsista sekä orjista ja näiden lapsista. Se viittasi siis kaikkiin niihin, jotka olivat kotitaloutta johtavan isän, *pater familian*, alaisia.⁵

Jo ennen Krysostomosta antiikin aikana familiaa hallitsi miespuolinen johtaja. Hän oli perheen pää, *pater*. Krysostomos kutsui kotia pieneksi kirkoksi ja yritti antaa perheen päälle pastoraalista vastuuta tämän pienen kirkon johtajana. Näin perheen pään rooli rinnastettiin papin tai piispan rooliin kirkossa. Hänen tuli vahvistaa ja toisintaa piispan valtaa omassa kotitaloudessaan. Periaate ei sinänsä ollut vieras Krysostomoksen aikana: perheen pään piti jo ennen kristinuskon valtiovallan muuttumista uhrata jumalille perheen puolesta.⁶ Nyt hänen tuli suunnata tämä toiminta kristilliselle jumalalle.

Jokaisella perheenjäsenellä oli oma paikkansa, tehtävänsä ja roolinsa, jotka myötäilivät kristillistä järjestystä ja moraalialia. Hierarkiassa orjat olivat perheen pään alapuolella, mutta orjaisä oli perheen pään asemassa suhteessa

3 De Wet 2015, 124.

4 De Wet 2015, 124.

5 De Wet 2015, 82.

6 De Wet 2015, 91.

muuttuivat hierarkkisista kohti yksilöiden vapautta ja tasa-arvoa.¹¹ Pitkälti tämä yksilöiden vapaus ja tasa-arvo, mutta samalla sukupuolten hierarkia, oli pohjana, kun 1990-luvulta alkaen voidaan Suomessa havaita syvenevää akateemista lähestymistä isyyteen, mitä voidaan kuvata postmoderniksi kriittiseksi. Esimerkiksi Huttusen hegemonisen isyyden käsite viittaa vallassa olevaan isyyden malliin, jonka useimmat miehet ovat omaksuneet kyseenalaistamatta. Tämä oli vielä 1990-luvun lopulla Huttusen mukaan malli, jossa isyydessä korostetaan etäisyyttä, auktoriteettia ja elättäjän roolia.¹² Edelleen vuonna 2017 Huttunen väittää, etteivät isät ole tarpeeksi hoivaavia.¹³

Etäisyyden, auktoriteetin ja elättäjän roolit tulivat kyseenalaisiksi sukupuolentutkimuksen myötä, ja näitä isyyden malleja on korvattu ennen naiseuteen liitetyn hoivaavuuden mallilla. Sosiologi Jani Kolehmainen kuitenkin väittää, että isyyden muuttaminen ei välttämättä tarkoita maskuliinisten arvojen pehmenemistä, sillä isän uudenlainen osallisuus perheessä voi yhtä hyvin lujittaa maskuliiniseksi mielletäviä toimintamalleja. Hänen mukaansa maskuliinisuuden ja isyyden muuttumisen välille ei voi vetää suoraa yhteyttä.¹⁴

Isyyteen kohdistuvassa keskustelussa on painotettu uudenlaisen isyyden terapeuttista ja vapauttavaa potentiaalia, joka voisi mahdollistaa miehille henkistä kasvua ja psyykkistä hyvinvointia. Näkökulman on tarkoitus olla miehiä isinä voimaannuttava, mutta se on kuitenkin pohjimmiltaan holhoava. Sen edellytys on, että miehet ovat passiivisia oman pelastuksensa suhteen.¹⁵ Tämä asenne olettaa, että miehet eivät itsenäisesti kykene tavoittelemaan muutosta. Näin se vähättelee miesten omaa toimijuutta ja kykyä ottaa vastuuta elämästä, vähentäen samalla miesten itseluottamusta ja itseohjautuvuutta.

Isän läsnäolo on yksi keskeisistä piirteistä uudenlaisen isyyden mallissa. Tämä tarkoittaa vauvan hoitamista yhdessä äidin kanssa, mutta se tarkoittaa myös harrastamista yhdessä lapsen kanssa. Isän auktoriteettiasemaa on yhtä aikaa kyseenalaistettu ja kaivattu: on painotettu isän läheisyyttä, refleksiivistä asennetta, tunteiden osoittamista, yhteistä puuhastelua ja kurinpitämistä, mikä on tuonut keskusteluun ristiriitaisuutta.¹⁶

11 Häggman 1994, 217.

12 Aalto 2012, 25–26.

13 Repo 2017.

14 Aalto 2012, 26.

15 Aalto 2012, 235.

16 Aalto 2012, 236.

Krysostomoksen ajatusten soveltaminen nykypäivänä Suomessa

Johannes Krysostomoksen perherakenteeseen visioimat muutokset eivät ole mitattavissa oman aikamme postmodernin ajattelun keinoin, mikä olisi anakronistista. Emme voi vaatia Krysostomokselta, että hänen olisi pitänyt vaatia orjuuden purkua yhteiskunnasta ja pater familian romuttamista. On huomattava kuitenkin, että Krysostomos peräänkuulutti kotitalouksissa valtaa pitävältä isältä lempeyttä ja armoa. Isälle jäi tässä reformissa valta vaimoonsa, lapsiinsa ja orjiinsa, vaikka tämän vallan kuuluikin olla huolehtivaa ja rakastavaa.

Huttusen vahvistuvan isyyden malli on hyvä ihanne. Isät hyötyvät lämpimistä ja rakkaudellisista suhteista lapsiinsa. Etäinen, oheneva isyys on sekä lapselle että isälle menetys. Lapsen ja isän suhde on ontto jäädessään pelkästään biologiseksi tai juridiseksi. Toisaalta isän ja lapsen suhde voi olla hyvin kaunis ja syvälinen, vaikka siitä puuttuisi biologinen tai juridinen ulottuvuus. On huomattava, että vahvistuvalle isyydelle löytyy vastaavuutta Krysostomoksen perhereformin pyrkimyksistä.

Kuten Krysostomoksen aikaan vallitsi maskuliinisuuden kriisi, myös 1990-luvun jälkeistä isien asemaa voisi luonnehtia maskuliinisuuden kriisiksi. Miehiin kohdistuu hyvin ristiriitaisia odotuksia, ja isyyteen liitetty hoivaavuuskin oli ennen feminiinisyteen liitetty piirre. On kuitenkin mielenkiintoista havaita, että Krysostomoksen vastaus oman aikansa maskuliinisuuden kriisiin oli lisätä isyyden rooliin hoivaavuutta.

Maskuliinisuuden kriisi voi siitä kärsiviä ajaa kysymään, pitäisikö meidän palata perinteisiin rooleihin ja rakenteisiin. Perinteisten roolien suhteen kysymys oikeaoppisesta traditiosta perherakenteissa ei kuitenkaan ole yksinkertainen ongelma. Voidaan kysyä, mikä tämä oikeaoppinen traditio ortodoksikristitylle olisi, kun historia sitä ei ainakaan voi meille sitä suoraan kertoa; laajennetulla perheen mallilla, johon sisältyy palvelijoita, on pidempi historia ja traditio kuin modernilla ydinperheellä.

2000-luvun Suomessa tuntuisi julmalta, kaukaiselta ja tarpeettomalta ajatukselta palata Krysostomoksen malliin, jossa orjat olivat olennainen osa perherakennetta.

Tässä suhteessa on huomattava, että omassa ajassamme eettisiä ongelmia tuottaa *prekaarin*¹⁷ työväen asema: esimerkiksi digitaalisilla alustoilla keikkatyötä tarjoavilta puuttuvat oikeudet järjestäytymiseen, vähimmäistyöehtoihin ja vähimmäispalkkaan. Prekaariin työelämän ilmiöön liittyy myös ihmiskauppa ja seksityö, jotka rikkovat perustavasti ihmisoikeuksia.¹⁸ Voidaan pohtia, kuinka vapaaehtoisesti näitä töitä tehdään.

Emme siis voi pelkästään kauhistella Krysostomoksen näkemyksiä, vaan meidän on oltava valmiita tekemään myös itsellemme vaikeita kysymyksiä. Krysostomoksen perhemalli, joka sisälsi orjat perheen jäseninä, voi toimia eräänlaisena vertauksena nykyajan eettisiin ongelmiin. Rakkaudellinen suhtautuminen, huolenpito ja lempeys lähimmäisiämme ja muista maista tulevia kohtaan on sitä vastoin helppo ratkaisu ainakin kielellisellä tasolla. Se on myös ehdottomasti hyvä ihanne ortodoksikristitylle isälle. Samalla voimme Krysostomoksen perherakenteen mallia soveltaen kysyä, voisimmeko mieltää prekaarin työväen oman perheemme jatkumona, omina lähimmäisinämme. Tulisiko heistä pitää parempaa huolta välttämällä kuitenkin holhoavuutta ja hierarkiaa? Näemmekö ”uuden työn” keikkatyöläisissä Kristuksen kasvot? Tällaiset kysymykset henkivät Krysostomoksen peräänkuuluttamaa uudenlaista perheen isän maskuliinisuutta 300-luvun jälkeisessä Itä-Roomassa. Krysostomos nimittäin kehotti orjien omistajia auttamaan orjia itsenäistymään ja antamaan näille vapauden.¹⁹

Prekaarin työväen mukaan ottaminen tähän artikkeliin voi äkkiseltään tuntua aiheesta poikkeamiselta. Isyys on kuitenkin muutoksessa, ja samalla tämä muutos avaa mahdollisuuden tarkastella uudestaan lähimmäisen ja perheen käsitteitä. Katsaukseni tarkoituksena onkin herättää pohdintaa siitä, voisiko isyyteen ja maskuliinisuuteen liittää laajemmin ja painokkaammin toisista ihmisistä välittämisen elementtejä 1990-luvun murroksen ja yleisen kristinuskon hengessä sen sijaan, että keskityttäisiin tradition nimissä peräänkuuluttamaan autoritäärisyyttä ja etäisyyttä. Lähimmäisen rakkaudelle löytyy kristinuskossa katkeamaton perinne, kun taas perheiden autoritäärisyyden perustana oli antiikissa toisintaa keisarin valtaa ja Suomessa säätyyhteiskuntaa. Kristinuskon ei saa jäädä toiseksi lähimmäisen rakkaudessa sekulaarille yhteiskunnalliselle muutokselle.

17 Käsite prekaari (lat. *precarius*) tarkoittaa epävarmassa tilassa tai muiden armoilla olevaa. Prekaariseen työhön liittyy kokemus työelämän epävarmuudesta sekä epäsäännöllisistä ja pienistä tuloista. Prekarisaatio koskettaa erityisesti nuoria aikuisia, naisia ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvia. Ks. Lindgren 2021, 19.

18 Nuutinen (toim.) 2017, 55–106.

19 De Wet 2015, 83.

Kirjallisuus

Aalto, Ilana (2012). *Isyyden aika: historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa*. Diss. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/41477/978-951-39-5230-3.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Katsottu 10.5.2024.

Arjoranta, Sanni (2023). *Postmoderni isyys sosiaalisessa mediassa*. Jyväskylän yliopisto, sosiaalityön pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202306153856>. Katsottu 15.5.2024.

De Wet, Chris L. (2015). *Preaching Bondage: John Chrysostom and the Discourse of Slavery in Early Christianity*. Oakland, California: University of California Press.

Häggman, Kai (1994). *Perheen vuosisata: perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/170163/HT179_opt.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Katsottu 13.5.2024.

Lindgren, Johanna (2021). *Prekaari työ, köyhyys ja identiteetti – Narratiivinen tutkimus nuorten aikuisten köyhyyskertomuksista*. Tampereen yliopisto/sosiaalityön pro gradu -tutkielma. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/131066/LindgrenJohanna.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Katsottu 4.6.2024.

Repo, Jenni (2017). Isyystutkija Jouko Huttunen kertoo isäksi tulemisesta: ”Mieskulttuurimme on ulkoistanut hoivan naisille”. Seurakuntalainen 9.11.2017. <https://www.seurakuntalainen.fi/uutiset/isyystutkija-jouko-huttunen-kertoo-isaksi-tulemisesta-mieskulttuurimme-ulkoistanut-hoivan-naisille/>. Katsottu 3.6.2024.

Nuutinen, Veera (2017). *Uusi työväki: työ ja yrittäjyys prekarisoituvan palkkatyön yhteiskunnassa*. Helsinki: Into.